

„НА ОИРЕСЯЛѢНЬНЯ“.

Разказъ тетки Домны изъ Полѣсья.

М. Н. Косиць.

Черниговъ.
Типографія Губернскаго Земства.
1903 г.

Дозволено цензурою. 24 августа Вильна. 1902 г.

НА ПРЕСЯДЬЩИЯ

Посвящается дорогой сестрѣ Агатѣ.

ГЛАВА I.

Наша сяло.

Мы ў свайомъ сятѣ
Вѣкъ свой вѣковали,
Ну такой нуды,
Якъ намъ у Сибири,
Нашы дзяды й прадзяды
Ни зазнали.

Наша-жъ то сяло
Стайиць пры 'ряцѣ,
А за рэчкай лугъ,
А тамъ ўсе дубравы...
Йосьць у тыхъ дубравахъ
Равы глыбакіе,
Горы высакія
Ляды шыракія.
Лѣцячкамъ святымъ
Чаго ў насъ нима?
У нашамъ гайбчку
Грыбъ, арэхъ и жолудзь;
Усякая ягада:

И сѹница, и брусница,
Кастяница и чарница,
И рябіна' и каліна,
Жавикі й малина.
Усяго йосць тамъ!
Чорна ягада смародыня --
И тая расьцье па лугамъ.
А што па вясньѣ,
Якъ пачанэ лѣсь раскидацца
Уси лужки, далины
Траўкай уряджацца,
Какалуши па лясу распушацца!
Божухна мой миль, -
Во якъ тамъ прыгожа!
Такія дзико́винки
Якъ тамъ у Расу́си
Ни знайдзишъ нийдзѣ
У цѣлай акрўзи.

У насъ крэпка душна
У лѣтку ни быва́я.
А што тамъ у зимку
Якъ марозъ прысьпѣ́я,
Унясешъ у хатку
Сухенькихъ дравецъ,
Вытапишъ лижанку,
Тады нлша хатка.
Цѣлая якъ матка,
Сядзишъ сабѣ — люба!
Посканьні ярядзешъ;
А ще, кали трапицца

(*) Какалуша черемуха

Й пѣсню завядзѣшъ.
Праўда, што бывала
Хлѣба ни багацька—
Йета ни ў дзиковинку
Хоць галадавали,
Да ни памирали.
Тамъ у насъ и такъ бывала:
У каго хлѣба ни хвата́ла.
Паўдзье́ на „па́ньская“
Наруба́я дрѹ,
Возъ лыкъ накладзе,
У го́радъ атвѣ́зе,
И хлѣ́бца припасе.
Можна было жыць;
Што Бога гнявиць!

ГЛАВА II.

Наши зборы ў дарогу.

Во й задумали Расусцы
На пиресялѣньне.
Штобъ яму, такому-прайѣткаму
Сьвѣтъ съ аўчынку стаў,
Хто йету моду трыклятую — прыгадаў.
Зъ раньнія вясны
Сохи пакида́ли,
Якъ цыгани-башлыки,
Дабро прадава́ли,—
Што дзяды́ нажыва́ли;
Спбрюцца, талкю́юцца,

Якъ жыды гвалтуюцца

Па сялу бунтуюцца.

Чаго-жъ йета у Грыньки Сѳбаля

Што дзень сваруюцца?

А бывала-жъ тамъ йетаго ня чўтна.

Хоць сыны яго й пажаніліся,

Ну жылі у кўчи; ни дзяліліся.

Йонъ сыноў измалечку

Устраху дзиржаў

Патачки ни вѳднаму ни даваў,

Ни такъ, икъ Каваль:

Кали хто съ сыноў у кражы папаўся,

Бъе таго йонъ здѳраво, прымаўлвўшы:

У цябѳ руки дѳуги. —

Крадь; ни пападайся,

Ну трудна папаўся, —

У дворъ низварачайся,

У Сѳбаля тожъ —

Сынъ законъ прыстўпя, —

Йонъ яго атлўпя,

Тольки прычытāja

Йонъ вѳ якъ:

Ты ня трѳнь чужѳга

И ня бойсь никѳга!

Чужѳя дабро ни ў нажѳву.

Аткўль чужбинка прыдзье,

Туды яна й пѳйдзье.

Грынька зъ малалѳства

Змиренъ быў,

Зроду мухи йонъ ни зачaпiў

Ну, сыноў вучѳў....

Сярэдняму сiну Хвёдару
За брэхню и крыўду
Пячонки атбиў.
А дaли пабачиў
Што съ тыя навўки
Ничoга нима апрўчъ муки,
И биць пирестаў
Тольки съ таго часу хмўринъ стаў.
Нѣ, нибачыць Грынцы
Атъ сыноў пуця.
(Такъ народъ гавoря)
Што съ таго, што бацька вўча,
Матка ихъ патвoря:
Ажъ яно и праўда:
Якъ бывaла малый
Шъ чуждoга гарoда
Прынясе ў пастаньни
Ци гуркoў, ци бoбу,
Матка тамў й рада:
Ахъ ты мой сыночыкъ,
Прынесъ мнѣ гурoчыкъ!
Йонъ мнѣ и падъ старaсць
Хлвoца раздабўдзье,
Вырасьцье великий
Матку кармиць будзье.
Хавай жа, штобъ бацька
Нoйды ни пабачиў
А то якъ прыскoча.
Вo якъ привалoча.

ГЛАВА III.

Горя-гареванья.

Охъ! выпала гóря,
Гóрячка ни мáлая,
Приключылась дзѣла,
Дзѣла ни бывалая:
Даждáушыся пáски,
Мы свайè вучáстки,
Скацину и вѹтварь
Прадáць паспишали.
Бабы дáжа грядъ ни саджáли,
Затѣмъ, што была дѹмка:
Посля Вазьнясѣнья —
На пиряселѣнья.
Ажъ прайшла й Пятроўка;
Съ прочыхъ сѣль людзи вдуць,
Мы жъ сядзѣмъ на мѣсыци;
Ни зъ вóласьци, ни ать зѣмьскаго
Нимá вѣсьци.
Вò пашлѣ й касяць....
Людзи жыта жнуць,
А нашы сидзяць,
Да вукáза ждуць.
На сялѣ бунтáцыя:
Жóнки зъ мужыкáмы,
А дзяды съ бацькáмы,
Што дзень, то рурáлися,
Зачымъ у Сибирь записáлися.

А што Грышку — сыны
Бдзяць п'бдамъ;
Падзялі, бацька, насъ,
Давай грошы сюды,
Ни па'бдзімъ мы туды.
Грыньна йимъ ў ватказь:
Знаю васъ, галубцы,
Якавы вы малайцы!
У васъ грошы
Пойдуць па раскошы;
Вы йихъ, д'ухамъ поправодзицье,
А тирязъ паўгода
Съ кайстрай п'йдзицье,
Я свой в'бкъ пражыў
Мн'б зимля ня трэба,
Васъ я х'бчу прыпуциць,
На хл'ббъ с'оль — уссадзіць,
Вы жъ таго ни цямицье,
Зъ бацьки жылы цягницицье.

Грынька й самъ ташн'я.
Худшы ними м'ки,
Якъ хазяину, у гар'чая ўрэм'я
Сядз'бць, склаўшы руки:
Во ужо й в'ечаръ,
А Грынька ня б'у, ня п'иў
Х'дзя см'цинъ,
Нача душ'у загубиў,
А сыны п'як'уць...
Прамытай вад'и нидаюць.

Во якъ за тры мѣсяцы
Бѣднаго ссушыли,
Йонъ ажъ учарнѣу,
Хунта хлѣба за нядзѣлю.
Можа, йонъ ня зьѣу.
Божачка жъ мой Божа,
Штожъ йета будзье!
Ужо—й вѣсянь; пачали ярь жаць
А нашай бумаги усѣ ни чувѣць!
Ужо й Зѣмскій дзивавауся,
Куды тѣй указъ задзивауся.
Адлі самъ распазнау,
Што указъ расузьскій
У чужой у вѣласьци
Падъ сукномъ лижау.
Штобъ тымъ руки падсыхали,
Што яго падъ сукно паклалі;
Намъ жа трѣба лѣцячка рабатаць,
Нѣчага жъ намъ будзи
У лѣваю руку ўзяць. (*)
Во за йетымъ самымъ,
Охъ яхъ бидаваѣли!
Ни прывядзи Богъ,
Кѣльки мѣки мы прыняѣли.
Вотъ — жа на паслѣдакъ,
И намъ прыказали,
Штобъ паслѣ Прячѣстыя, разгавѣушысь,
Мы на палустѣнакъ прывжджаѣли.

(*) Т. е. въ правой рукѣ ложка, въ лѣвой хлѣбъ.

ГЛАВА IV.

Атъвжджайимъ.

Жоднаму журьба,
Хто пиресилъица.
Хима Ивѣниха
Крѣпка убивайица.
Кали бѣ, кажа, я йета лиха знала,
Я бѣ жа свайой Дуни
Замужъ нитдавала,
Журица па мнѣ,
Ня хоча тутъ заставаца;
Такъ заташнавала,
Што у ротъ ничога
Съ чацьверга ни бра́ла.
Высахла яна на былинку,
Ня спиць у начы ни на валасинку.
Охъ! дзѣтки, дзѣтки
Горя мѣтцы эъ вѣмы!
Затапи́ла мяне Дуня
Свайимы слизѣмы.
Ничога ни кажа.
Ничога ня прѣся,
Сядзя мѣўчки на лаўцы,
Да—й, галѣся.
Во прыспѣла ўрѣмъячка,
Во настаў дзянѣчыкъ,
Прышѣў и часѣчыкъ
Вывжджаць намъ....

Ужо—й снѣдаць панагатава́ли,
Ужо — й вазы паўвяза́ли,
Тольки—еще коні́й ни пазапряга́ли.

Охъ и хто—жъ то
Калá мосту убива́йца?
Ни дачка́ йета зъ матка́й праща́йца,
То ўнука зъ бабуся́й *) разлуча́йца.
Бабусичка жъ ты мая,
Ты жъ за мной и но́чачку ни усыпа́ла
Ты жъ мяне няду́жую даглядала!
На чужой старо́нцы
Куды жъ я галовачку прыхилю?
Їду жъ я туды горька́й сирато́ю!...
Ма́йе жъ роды́ цяжо́лые,
Бизъ цябѣ бабусичка
Мнѣ ня быць живо́ю....
Лютая сьвякруха мяне ни ўлюбила,
Бо́лшая нявѣстка за буза́нъ забіла,
Мною тры зало́ўки, якъ анучка́й труць,
А якъ заняду́жаю, мнѣ вѣры наймуць.
У сямѣ мнѣ цяжка—
Заразъ я къ бабуси,
Пры́йду къ йой,—паплачу,
Тольки жъ и уцѣ́хи
У яйе пабачу.
Я зъ йою у мѣсьцячку пагарюю,
Ла́скавая словечка ать яйе пачую...

*) Повивальная бабка.

Парá-жъ ужо!, кажуць мушчыны,
Чаго да́лій ждаць....
Памалились Богу, паклоны атбили,
Пашли запрягаць!...

Выходжу я за варо́цячки,
Стала на бугрѣ.
Васѣньнй дзянѣчыкъ,
Якъ цихая лѣцячка,
Соньяйка зьзяйе,
И яно насъ горькихъ
У Сибирь праваджае.
Зьбѣгаю на скорую. я къ панамъ
Съ усимы пращўся,
Зь барышняй Адашай
Мы ў серцахъ -- пайду памирюся.

Паны нашы насъ ни забиджа́ли
Но́йды *) кала́ ихъ мы й хлѣбъ зарабля́ли.

Усходжу на гару,
Яны павыходзили.
Кинулась я къ йимъ у ноги, — агу!..
Прамоўвиць славѣчка ни змагу.
Адлі ачўхалась, да—й кажу;
Кали была хўда,
Цяперь ни клянйця,
Ставайцьесь здаровиньки!
Богъ васъ упасе́....
А нашай воранъ ко́ста́чки

*) Иногда.

Сюды ни занясе.

Тольки што хацѣла

Яще штось сказаць,

Глянула назадъ, ажны Грынька Сѣбаль

Запрягши коня—первый возъ вядзе,

За йимъ Кавалёнакъ,

А тамъ й Иванъ Масаёнакъ.

Серца майо йокнула,

Ноги падламилися,

Вѣ заразъ упасць...

Хто бѣу на работи,

Уси бягучъ съ цѣля

Къ намъ працаца,

Жалка яно крѣпка

Съ свайимъ краямъ раставаца!

Сходжѣ я зъ горы,

Глянула у выкругъ:

Нийдзѣ ни шалохница,

Увесь лѣсъ прыцихъ.

А майо жъ то сердца

Тыхъ—тыхъ тыхъ....

Вѣчачки майе слязьми засланілися

Чыста, скрозъ намѣтку,

Ничѣга ни бачуць.

Здаёцца мнѣ ей жа Богу,

Што жѣдны кустѣчыкъ, дубы и бярезы

Уси плачуць....—

Мы жъ тутъ свѣтъ пабачыли,

Тутъ мы й узрасьлі,

Маладыя лѣцячки

Нашы тутъ твилі....
Астайцися жъ вы, майе лясочки,
Прыгбóрачки—й бугарóчки!
Атѣжáю жъ я у далёкую старóначку,
Палажыць мнѣ тамъ и галóвачку.
Пращай мая рэчачка и ручайочки!
Бóлій я сюды ни зьвярнусь,
Студзéнай вадзичачки ни напьюсь.
Во — й сяло пазáдзи застáлася,
За глыбокай дарóжкой падъ лясóчкамъ
Паша цёркаўка паказалася.
Баслави маці, святая Прячыстая,
Насъ у пуць дэрóжачку....
Во й на поля ўзышли
Я иду, иду, — назадъ аглянуся—
Слизáмы зальлюся..

На палустанки доўга паджыдáли
Тольки пирядъ вéчарамъ вагоны падáли
И зэмськíй прыбыў....
Я ужó пиреплáкалась,
Стаю, да маўчу—нача каминàя,
Дáли рáзамъ.. якъ у звонъ удáрыли!....
Якъ закалачуся я...
Усе майо цьѣла
Ажъ пахаладзѣла!
А што Дуня Ивáнава
Сащапила крэпка матцыны калѣци,
Къ ножачкамъ прыпáла,
Рукъ ни разымáйя,
Матки ни, тпúшая.

Зёмській падышбў, растряцця вялбў,
А самъ якъ папэра увесь збьялбў,
Урядникъ падскбчы, Дуню атцягнуў,
А Химу насілна у вагонъ пихнуў.
Дуня абамлбла... хацбלי вадб даць,
Ни якъ зуббў ни разбняць....
Зашумбло... сьвиснуло... зь мбста зьдз-
винулись
Мы кб вакошку кинулись....
И стали хрясцицца,
У кбжнаго слазы пачбали кацицца.

Конецъ 1-й части.